

Oxfordi Magyar Liga a Magyar Önrendelkezésért

„Kérem, hogy amikor és ahol csak teheti, tartsa életben a hazám iránti érdeklődést honfitársai között, és majd egy napon, amit mi már valószínűleg nem érünk meg, az meghozza gyümölcsét.” Ezekkel a szavakkal fejezte be Apponyi Albert Herbert Edward Counsell-lel folytatott beszélgetését 1923 kora őszén, amikor Teleki Pál meghívására az oxfordi sebészdoktor, mint az *Oxford Hungarian League for Hungarian Self-Determination* (Oxfordi Magyar Liga a Magyar Önrendelkezésért, a továbbiakban OHL) nevű társaság elnöke, Magyarországon járt.¹

Az OHL létrejötte és működése az első világháború utáni brit–magyar kapcsolatok kevésbé ismert fejezete, mert történetírásunk ezidáig többnyire a két ország közötti korszakbeli diplomáciai kapcsolatokkal foglalkozott, különös tekintettel az 1940-es évekre. Az OHL történetének kezdetei nem nélkülözték azokat a romantikus elemeket, amelyek olyannyira jellemzőek voltak az 1920-as évek elejének oxfordi légkörére. 1922 tavaszán a jó nevű Exeter College két diákja, felháborodva a IV. Károly sikertelen visszatéréséről szóló újságcikken, kisebbfajta tömeget csődített össze a város központjában, s kinyilvánították, hogy a nagyhatalmak és Magyarország új szomszédai súlyosan megsértik Magyarország önrendelkezését azzal, hogy nem engedik vissza a törvényes uralkodót népéhez. A hallgatóság nagy részének természetesen fogalma sem volt arról, hogy az előadók miről beszélnek, de a fellelkesült diákokat ez nemigen zavarta, és még aznap kb. egy tucatnyian megalakították az OHL-t. Eddig a pontig minden felfogható a szokásos egyetemi, naiv diákromantika akciójaként, de a későbbiekben a társaság nagyon gyorsan megtalálta a kapcsolatot H.E. Counsell-lel aki mint a New College tagjai (Fellow) s a város közismert sebészdoktora, első ízben 1913-ban járt Magyarországon, s ettől kezdve élénken érdeklődött a magyar ügyek iránt. Herbert Edward Counsell 1897-től aktív sebészként az oxfordi társasági élet közismert alakja volt, nagyrészt kalandvágytól hajtva az első világháború előtt bejárta egész Európát és így jutott el Magyarországra, ahol kedvező tapasztalatokat szerezhettek, mert a háború alatt és után is erőteljes magyarbarát propagandát fejtett ki Oxfordban és környékén. Hatását nem szabad azonban túlbecsülnünk, hiszen nem volt hivatásos politikus, továbbá társadalmi kapcsolatai sem voltak túlságosan jelentősek, bár Lord Nuffieldhoz (többszörös milliomos, autógyáros) szoros barátság fűzte. Viszsaemlékezését 1943-ban írta meg, melyben külön fejezet szól Magyarországgal kapcsolatos tevékenységéről.²

1. H.E. Counsell, *37 The Broud, The Memoirs of an Oxford Doctor*, Robert Hale Ltd., London, 1943, 131. o.

2. H.E. Counsell, id. mű 128–138. old.

A frissen megalakult társaság táviratban biztosította teljes támogatásáról Zita királynőt, s ezzel párhuzamosan követelték Horthytól a királykérdés megnyugtató rendezését. A Budapestről éppen ekkor visszatérő Lord Newton, aki a Lordok Házában a magyar ügy korszakbeli legharcosabb képviselője volt és beszédeiben elsősorban a trianoni békével és annak következményeivel foglalkozott, úgy informálta a társaságot, hogy a két táviratot „kitörő örömmel” fogadta Budapesti közvéleménye, s a lord egyben kérte felvételét a társaságba. Lord Newton fellépésével a Ligához csatlakoztak olyan politikusok is, akik többnyire a háború alatt, vagy később, antant katonai missziók tagjaként már jártak Magyarországon és brit parlamenti képviselőként szemben álltak a trianoni békével. Mark Kerr admirális, Aubrey Herbert ezredes, Walter Elliot százados és természetesen Lord Newton támogatása nemcsak azt jelentette, hogy az OHL „kiléphetett” az oxfordi egyetemi milióból, hanem azt is, hogy anyagi forrásokhoz jutott, ugyanis a fentebb említett politikusok a Daily Mail és Lord Rothermere köréhez tartoztak.³ Amikor az egyetem helyettes vezetője kérdőre vonta Counsellt, hogy miért szervez politikai mozgalmat a hallgatók között, a sebészdoktor válaszában abban jelölte meg a társaság célját, hogy „kifejezzük szimpátiánkat egy olyan nemzet iránt, amelynek véleményünk szerint jogában áll királyát visszahívni.”⁴ A Liga szoros kapcsolatot tartott fenn a Magyar Nemzeti Szövetséggel (MNSZ), annak főtitkára Krisztics Sándor⁵ 1922-ben többször járt Angliában, és az OHL meghívására Oxfordban is előadást tartott. 1922 nyarán az OHL (nagyreszt egyetemi hallgatókból álló) küldöttsége a MNSZ meghívására Budapestre látogatott, ahol Krisztics kalauzolásával tekintették meg a város nevezetességeit és részt vettek a — budapesti egyetem által — részükre rendezett ünnepségen, fogadta őket Bethlen és felesége, Apponyi, Andrássy Gyula, a főpolgármester és gróf Szapáry londoni magyar nagykövet kíséretében. A programot a parlamenti ülés, majd a budapesti pályaudvarokon élő hajléktalan, menekült köztisztviselők meglátogatása, végül egy balatoni kirándulás zárta.

Az OHL 1922 nyarán Oxford Hungarian League Chains címmel, néhány ezer példányban röpiratot terjesztett Londonban, mely rövid írásokot tartalmazott a magyar történelemről, művészetről, kultúráról és a trianoni béke igazságtalanságairól. A társaság előadóesteket is szervezett, melyeken többek között Lord Newton, Krisztics Sándor, Szapáry nagykövet, E. Ashmead-Bartlett konzervatív párti képviselő, újságíró, volt háborús tudósító és Wheatley-Crowe százados, aki a háború idején a balkáni fronton teljesített szolgálatot, tartott előadást. Ellis Ashmead-Bartlett 1919 áprilisában mint bécsi angol tudósító közvetítő szerepet játszott az Antiboldsevista Committee (ABC) és az osztrák főváros angol diplomatái között. 1923-ban megjelent könyvében súlyos politikai hibaként mutatta be a há-

3. *The Hungarian Question in the British Parliament*, Grant Richards, London, 1933., 363. old., Viscount Rothermere (Harnsworth), *My Campaign for Hungary*, Eyre and Spottiswoode, London, 1939.

4. H.E. Counsell, id. mű 129. old.

5. Krisztics Sándor pécsi egyetemi tanár, korábban a Területvédő Liga (TEVEL) főtitkára, 1923-tól a Magyar Szociográfiai Intézet igazgatója volt.

borút lezáró békerendszert, különösen a közép- és kelet-európai régiót érintő békéket.⁶

Az OHL 1922 júniusában elindította folyóiratát Oxford Hungarian Review (a továbbiakban OHR) néven, ez a kiadvány három évfolyamot és hat számot ért meg, utolsó két száma már megváltozott címmel, Anglo-Hungarian Review-ként (a továbbiakban AHR) jelent meg.⁷ A kiadvány sok szempontból az 1908-ban indított Revue de Hongrie hagyományainak folytatását ígerte. A megszerkesztett tanulmányok magyarul írt szövegét Arthur Battishill Yolland, a budapesti egyetem angol tanszékének munkatársa fordította angolra.⁸

Az OHR első számának kiadói előszavában R. D. Waterhouse fő célként azt jelölte meg, hogy „meg kell ismertetni a nagyközönséget a magyar kultúrával, történelemmel és művészettel, de a lap minden szempontból pártsemleges marad és nem foglal állást magyar belpolitikai ügyekben.” Walter Elliot százados ehhez még hozzátette, hogy „Magyarország iránti szimpátiánk abból táplálkozik, hogy a Brit Birodalom mindig a kis nemzetek mellett állt, továbbá abból, hogy Magyarország sokkal inkább sziget a szláv tengerben, mint Csehország a németben.”⁹ Ezt a kissé naiv érvelést vitte tovább Mark Kerr admirális, a társaság alelnöke, amikor az OHR céljaként a „világbéke szolgálatát” és a „háború elkerülését” jelelte meg, valamint azt, hogy „Magyarország belső ügyeibe egyetlen ország se szólhasson bele.”

Az OHR, ill. az AHR tanulmány és cikkírói nagyrészt a magyar politikai, tudományos, művészeti élet jeles képviselői közül kerültek ki, bár az egyes számok szerkesztése és tartalmi színvonala helyenként hullámzó volt. A Basil Blackwell által kiadott Review-t méltatta a Times Literary Supplement (a továbbiakban TLS), Seton-Watson a német nyelvű Praeger Presse-ben megjelent cikkében („Magyar Propaganda in England”) viszont élesen támadta a kiadványt, úgymond revizionista hangvétele miatt, de egyben elismerte, hogy az OHR a szélesebb olvasóközönséghez is eljutott.¹⁰ Angol szerzők nem, vagy kevésbé szerepeltek az OHR-ben, többnyire könyvismertetéseket írtak, magyarországi útiemlékeikről számoltak be, vagy a magyar tudományos és kulturális élet egy-egy részterületét ismertették.¹¹

6. Romsics Ignác, *Bethlen István, politikai életrajz*, Magyarországtudományi Intézet, Budapest, 1991. 82.

old. Ellis Ashmead-Bartlett, *The Tragedy of Central Europe*, London, 1923.

7. Oxford Hungarian Review (OHR) és Anglo-Hungarian Review (AHR) 1922–1924. III. Volumes, 6 Numbers, Bodleian Library, Oxford

8. Peter Sherwood, *An Englishman's Sixty Years in Hungary*, Angol Filológiai Tanulmányok, 11., Debrecen, 1977. 88. old.

9. OHR, Vol. I, No. 1, Editorial, Foreword, June, 1922.

10. Times Literary Supplement (TLS), 1922. June 29., 430. old. Praeger Presse, 1923. April 28., Seton-Watson, „Magyar Propaganda in England”

11. Aubrey Herbert, *England and Hungary*, OHR, Vol. I, No. 1, Julius Huxley, Science and Nationalism, OHR, Vol. II, No. 3., Hedley Hope-Nicolson, *Some Impressions of Budapest*, OHR, Vol. II, No. 4., Frederick Hankinson, *Relief Work in Hungary*, AHR, Vol. III, No. 5., Petőfi, u. ott Roderick Morrison, *Some Hungarian Scenery*, AHR, Vol. III, No. 5., Douglas Lockhardt, *An Impression of the Slovaks*, AHR, Vol. III, No. 6., A. B. Yolland, *Walter Scott's Influence on Jósika*, OHR, Vol. I, No. 1.

A hazai szerzők cikkei és tanulmányai három, jól elkülöníthető csoportra oszthatók, a politikai és történelmi tárgyú cikkek, gazdasági élettel, közgazdaság- és mezőgazdaság-politikával foglalkozó tanulmányok és a hazai tudományos, kulturális, művészeti életet bemutató írások. Ehhez azonban hozzá kell tennünk, hogy mindhárom nagyobb témakörben voltak olyan írások, melyek sokszor még a közepes színvonalat sem ütötték meg, vagy éppen ellentmondtak az OHR szerkesztői elvének, ami politikai irányultságtól mentes kiadványt ígért. Nem tekinthetjük a korszakbeli magyar irodalmi és tudományos élet csúcsteljesítményeinek az OHR hasábjain megjelent Bethlen Margit írásokat, vagy Szibrik Antal novelláit, de a Hodinka Antal, a budapesti egyetem professzora által a ruténekről írt történelmi tanulmányát sem, melyről joggal jegyezte meg a TLS szemleírója, hogy az élesen szemben áll az OHR által hirdetett mérsékelt, politikától független irányvonallal. De negatív példaként említhetjük De Hoór-Tempis Móric gyengéske közgazdaság-politikai elemzését a szélmalmok és a békeszerződések gazdasági kölcsönhatásairól, vagy Sebess Dénesnek, Bethlen kortársának és életrajzírójának a földkérdésről szóló, sok-sok pontatlanságot, általánosságot és csúsztatást tartalmazó kétrészes tanulmányát. A TLS szemleírója azt is joggal a szerkesztők szemére vetette, hogy miért írják a magyar neveket az angol helyesírás szabályai szerint, mert hiszen „Andrew Ady nem az a vehemens és tragikus sorsú költő, akit mi Ady Endreként ismerünk.”¹²

Kétségtelen azonban, hogy az OHR és AHR-ben sok színvonalas munka is megjelent, így például a politikai és történelmi tárgyú tanulmányok közül Hóman Bálint, Angyal Dávid, Perényi Zsigmond, Kornis Gyula, Berzeviczy Albert, Illés József tollából, de értékes közgazdaság- és gazdaságpolitikai, valamint mezőgazdaság-politikai áttekintéseket közöltek Baross Gábortól, Bernáth Istvántól, Czettler Jenőtől, Fellner Frigyesztől is. Az OHR-ben különösen nagy hangsúlyt kaptak a Magyarország gazdasági, pénzügyi helyzetével foglalkozó írások, s ezek a tényező, realista megközelítések helyenként tompították a politikai tárgyú értekezések észrevehetően revizionista hangvételét.¹³

Erőteljesen revizionista, olykor szélsőséges nézetek voltak jellemzőek Krisztics Sándor, *Az 1922-es választások*, Szöllösy Oszkár, *A proletárdiktatúra idején*

12. Bethlen Margit, *Two Little Paper Dolls*, OHR, Vol. I. No. 1. Szibrik Antal, *Scriptures*, OHR, Vol. II. No. 3. Hodinka Antal, *The Home of the Ruthenian People*, OHR, Vol. I. No. 1. TLS, 1922. June 29. 430. old., De Hoór-Tempis Móric, *On Windmills and Peace Treaties*, OHR, Vol. I. No. 1. Sebess Dénes, *The Land question*, OHR, Vol. II. No. 3. Vol. II. No. 4. TLS, u.ott.
13. Hóman Bálint, *The Magyar Settlement and Its Historical Mission in Europe*, OHR, Vol. I. No. 2. Angyal Dávid, *The Closing Years of Count Stephen Széchenyi's Life*, OHR, Vol. I. No. 2. Perényi Zsigmond, *Review of Politics*, OHR, Vol. I. No. 1. Kornis Gyula, *Middle Class Educational Problems in Hungary*, OHR, Vol. II. No. 4. Berzeviczy Albert, *Hungaro-Italian Historical Relations*, AHR, Vol. III. No. 6. Illés József, *Hungarian Law and the Tripartitum of Werbőczy*, OHR, Vol. I. No. 2. Baross Gábor, *Hungarian Finances and the Probable Effects of the Reparation Clauses*, OHR, Vol. I. No. 1. Bernáth István, *Bolshevism and Land Tenure*, OHR, Vol. I. No. 1. Czettler Jenő, *Agriculture in Hungary*, OHR Vol. II. No. 4. Fellner Frigyes, *The public finances of dismembered Hungary*, AHR, Vol. III. No. 6.

elkövetett bűnök, Fodor Ferenc, *Európa új, természetes, politikai és etnográfiai határaitól*, Györy Diniver Ilona, *Az újjáépítés tényezői Magyarországon és Ottlik György, Magyar demokrácia* című írásaira.

A magyar tudományos élettel foglalkozó tanulmányok egyrészt kiemelték a hazai tudományosság európai jelentőségét, másrészt hangsúlyozták a magyar-angol kölcsönhatásokat, valamint olyan tudományterületeket ismertettek, melyek szélesebb körű angliai érdeklődésre tarthatnak számot. Teleki Pál a magyar földrajztudomány történetét és eredményeit, Cholnoky Jenő az Alföld földrajzát, Györy Tibor miniszteri tanácsos, a budapesti egyetem orvosprofesszora a magyar orvostudomány európai jelentőségű képviselőit mutatta be. Schenk Jakab, a Magyar Királyi Ornitológiai Intézet titkára saját intézetéről írt, s egy-egy rövid ismertetés erejéig Hekler Antal professzor a konstantinápolyi Magyar Intézet történetével, valamint Marczali Henrik a pozsonyi egyetem történetével foglalkozott.

A magyar irodalom, zenei élet, képzőművészet, színház történetéről, korszakbeli eseményeiről Toldy László a Zeneakadémia tanára, Herczeg Ferenc író, Ferenczi Zoltán, a budapesti egyetemi könyvtár igazgatója, Pintér Jenő akadémikus, oktatásügyi tanácsos, Takács Zoltán, a Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Múzeum igazgatója és Huszti József, a budapesti egyetem professzora írtak rövidebb-hosszabb ismertetéseket és tanulmányokat.¹⁴

A Liga kiadványát képek és illusztrációk is színesítették, így a legelső számban Benczúr Gyula Tisza Istvánt ábrázoló festménye volt a címlap belső oldalán, de szerepelt az OHR-ben Horthy is, a parlament távlati képe, valamint Ferenczy-szobrok és Herendi porcelánok reprodukciói.

Az egyes számokat könyvismertetések zárták, többek között Seton-Watson, *The Southern Slav Question*, London, 1911, Teleki Pál, *The Evolution of Hungary and its place in European History*, New York, 1921 és Thormay Cecil, *An Outlaw Diary*, London, 1919, műveinek rövid ismertetései.

Az OHR és a mögötte álló OHL a kezdetektől fogva súlyos pénzügyi gondokkal küszködött. Ennek oka egyrészt a háború utáni brit gazdasági viszonyokban keresendő, ekkor ugyanis számos, sokkal nagyobb példányszámú, országos napilap is csődbe ment. Másrészt, a kiadvány burkolt revizionista programjával nem tudta a szükséges mértékű publicitást elérni, ami szűkítette a támogatók körét is.¹⁵ Ez utóbbi magyarázza az OHR névváltoztatását is, az utolsó két szám *Anglo-Hungarian Review* (AHR) címmel jelent meg, és a szerkesztőség Londonba költözött. Ezt az OHR második évfolyamának negyedik számában a követ-

14. Cholnoky Jenő, AHR, Vol. III, No. 5, Györy Tibor, OHR, Vol. II, No. 4, Schenk Jakab, OHR, Vol. II, No. 3, Hekler Antal, OHR, Vol. I, No. 2, Marczali Henrik, OHR, Vol. II, No. 4, Toldy László, OHR, Vol. I, No. 1, OHR, Vol. I, No. 2, Herczegh Ferenc, OHR, Vol. I, No. 1, OHR, Vol. I, No. 2, OHR, Vol. II, No. 4, Ferenczi Zoltán, OHR, Vol. I, No. 2, OHR, Vol. II, No. 4, Pintér Jenő, OHR, Vol. II, No. 3, Takács Zoltán, OHR, Vol. I, No. 1, OHR, Vol. II, No. 3, OHR, Vol. II, No. 4, Huszti József, OHR, Vol. II, No. 3.

15. Colin Seymour-Ure, *The Press and the Party System between the Wars*, In: *The Politics of Reappraisal 1918–1939*, Eds.: Gillian Peele and Chris Cook, 1975, 232–259. old.

kezőkkel indokolták a szerkesztők: „Ez a változtatás az olvasók és a kiadványban közreműködők bővülő körének kívánságával függ össze, és azzal, hogy az új cím jobban tükrözi azt a szélesedő szimpátiát, mely egyre erősödik országunkban Magyarország iránt.”¹⁶

Ezzel párhuzamosan a Liga nevét is megváltoztatták, immár Oxford Hungarian League-ként szerepelt, elhagyva a Magyar Önrendelkezésért (for Hungarian Self-Determination) részt. Ez sem mentette meg azonban az Anglo-Hungarian Review-t és a mögötte álló társaságot a pénzügyi csődtől. Már az első évfolyam második számában kérték a szerkesztők a magánadományokat, s a pénzhány abban is tükröződött, hogy egyre több könyv, folyóirat és egyéb reklámokat közöltek az utolsó oldalakon. Az utolsó, 1924/6. szám kiadói előszavában a szerkesztők bejelentették az Anglo-Hungarian Review megszűnését: „Ez lesz az Anglo-Hungarian Review utolsó száma, de az ügy, ami miatt ezt létrehoztuk, tovább fog élni a Kelet-Európáról szóló művek általunk publikálandó sorozatában.” Ehhez még hozzátették, hogy a Bethlen-kormány bel- és külpolitikai sikerei, a magyar nemzetgazdaság egészséges működésének első jelei, a népszövetségi kölcsön megszerzése és az erősödő brit-magyar kapcsolatok reménykedésre adnak okot Magyarországi jövőjéről.¹⁷

Az Oxford Hungarian Review illetve az Anglo-Hungarian Review megszűnése után, az 1920-as évek végére az Oxford Hungarian League működése formálissá és még inkább partikulárisává vált. Létét és tevékenységét azonban mindenképpen számon kell tartanunk, hogyha a két világháború közötti brit-magyar kapcsolatokról beszélünk.¹⁸

16. OHR, Vol. II, No. 4, 120. old.

17. AHR, Vol. III, No. 6, 1–4. old.

18. A szerző ezúton szeretne köszönetet mondani Dr. Robert Evansnak (Oxford, Brasenose College), aki nagymértékben segítette munkáját.